

Огляд ситуації: поточний стан розвитку законодавчої бази щодо інвазивних чужорідних видів в Україні

Олеся Петрович, старший експерт з охорони біорізноманіття Команди підтримки реформ при Міністерстві економіки, довкілля і сільського господарства

Чинні законодавчі положення

- Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (відсутні / Стаття 53. Охорона навколишнього природного середовища від неконтрольованого та шкідливого біологічного впливу: екологічно безпечне виробництво..., а також інтродукцію, акліматизацію і реакліматизацію тварин і рослин)
- Закон України «Про рослинний світ» (відсутні / терміни: акліматизація, інтродукція / Стаття 33. Інтродукція та акліматизація рослин: Вимоги щодо проведення переселення окремих видів рослин у місцевості, де вони раніше не росли (інтродукції), та акліматизації дикорослих рослин визначаються Положенням про інтродукцію та акліматизацію рослин)
- Закон України «Про тваринний світ» (відсутні / **Стаття 37**. Забезпечення охорони тваринного світу: запобігання проникненню в природне середовище України чужорідних видів диких тварин та здійснення заходів щодо недопущення негативних наслідків у разі їх випадкового проникнення)

Чинні законодавчі положення

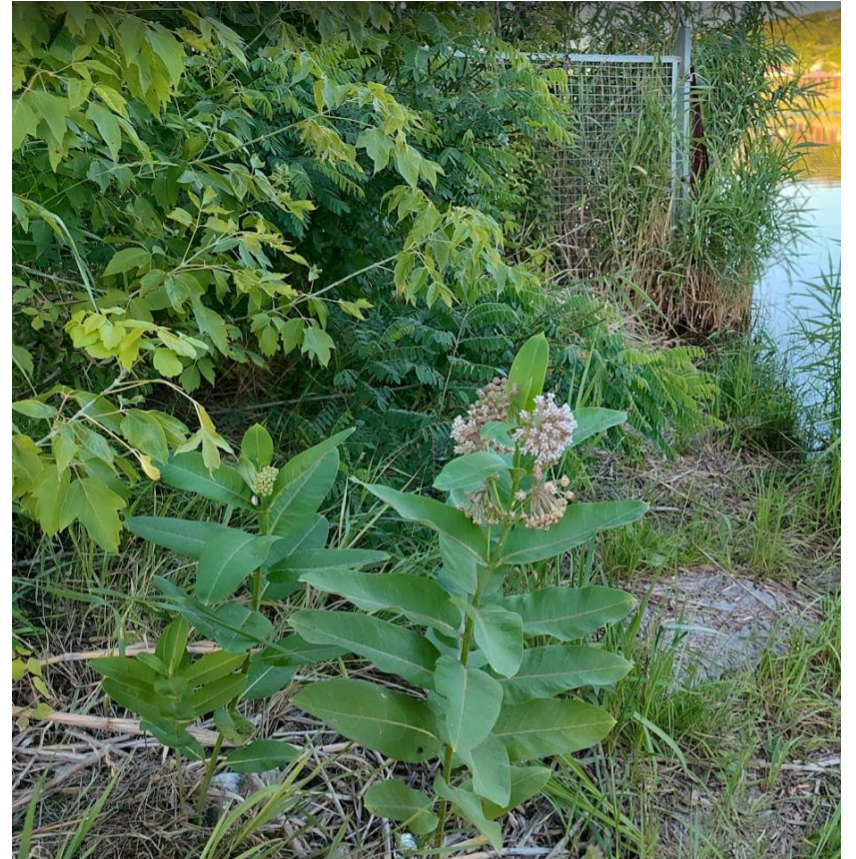
- Лісовий кодекс України (наявні / [Інвазійні](#) види дерев - інтродуковані в Україні види дерев із значною здатністю до неконтрольованого поширення / **Стаття 82.** Обсяги і способи відновлення лісів і лісорозведення: ...з урахуванням недопущення [інвазій](#) чужорідних видів у природні екосистеми/**Стаття 85.** Збереження біорізноманіття в лісах: ...3) недопущення генетичного забруднення генофондів аборигенних порід та [інвазій](#) інтродукованих видів у природні екосистеми)
- Закон України «Про мисливське господарство та полювання» (відсутні / [регулювання чисельності](#) диких тварин - вилучення (відстріл та відлов) диких тварин, що перебувають у стані природної волі, за умови, що їх чисельність на конкретній території загрожує життю та здоров'ю людей, свійських тварин, завдає значних збитків сільському, лісовому чи мисливському господарству, порушує природний баланс видів, загрожує існуванню інших видів диких тварин)
- Закон України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» (відсутні / **Стаття 35.** Обов'язки суб'єктів рибного господарства: , негайно вживати заходів для усунення негативного зовнішнього впливу на водні біоресурси та середовище їх перебування, проникнення [чужорідних](#) видів)
- Закон України «Про аквакультуру» (відсутні / [чужорідні](#) види гідробіонтів - види ... які з'являються за межами їх природного ареалу ... / **Стаття 5.** Права та обов'язки суб'єктів аквакультури: не допускати несанкціонованого, у тому числі випадкового, потрапляння [чужорідних](#), немісцевих та генетично змінених організмів у водні об'єкти (їх частини) /**Стаття 9.** Повноваження центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері рибного господарства: здійснення контролю... / **Стаття 20.** Використання [чужорідних](#) та немісцевих видів гідробіонтів у сфері аквакультури: ... за умови забезпечення недопущення їх неконтрольованого поширення в нових місцях перебування, відсутності негативного впливу на стан популяцій місцевих видів водних біоресурсів та умови функціонування водних екосистем)
- Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» (відсутні / **Стаття 3.** Сфера застосування оцінки впливу на довкілля: інтродукція [чужорідних](#) видів фауни та флори у довкілля)

Задачі, закріплені в законодавстві

- Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (наявне / Ціль 4. Зниження екологічних ризиків з метою мінімізації їх впливу на екосистеми, соціально-економічний розвиток та здоров'я населення: запобігання розповсюдженню [інвазійних](#) видів та контроль за появою та розповсюдженням таких видів у природних екосистемах, у тому числі морських)
- Указ Президента України від 17 грудня 2021 року № 668, яким уведено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 року «Про Стратегію біобезпеки та біологічного захисту»
- План заходів з реалізації Стратегії біобезпеки та біологічного захисту на 2022-2025 роки, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07 липня 2022 року № 573

Методичні рекомендації щодо оцінки наявного і потенційного впливу (ризиків) інвазійних чужорідних видів, затверджені наказом Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України 15 березня 2024 року № 290

- 2. Класифікація впливу чужорідних таксонів на довкілля Міжнародного союзу охорони природи
- 3. Протокол оцінки інвазійного рангу (I-Rank) чужорідних видів судинних рослин (США)
- 4. Оцінка інвазійності чужорідних видів рослин (Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України)
- 5. Методика оцінки потенційного негативного впливу (ризик) чужорідних видів гідробіонтів (Project ALARM)
- 6. Метод оцінки ризиків та впливу чужорідних видів (інвазійного потенціалу) (ДУ "Інститут еволюційної екології НАН України«)
- 7. Вимоги до опису оцінки ризиків, які несе інвазійний чужорідний вид відповідно до законодавства Європейського Союзу
- [Критерії](#), що використовуються для класифікації чужорідних таксонів за категорією впливу EICAT (IUCN, 2020)
- [Діагностична таблиця](#) оцінки поточного та/або потенційного впливу інвазійного чужорідного виду

Порядок віднесення видів рослинного та тваринного світу до інвазійних чужорідних видів затверджено наказом Міністерства від 29 січня 2026 року № 1368 та зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18 березня 2026 року за № 358/45752

- 3. Цей Порядок не застосовується до видів, що змінюють свій природний (первинний) ареал без втручання людини у відповідь на зміни екологічних умов та зміну клімату, генетично модифікованих організмів, патогенів, що викликають захворювання тварин і рослин, видів, включених до Переліку регульованих шкідливих організмів, затвердженого [наказом Міністерства аграрної політики України від 29 листопада 2006 року N 716](#), зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 11 грудня 2006 року за N 1300/13174 (у редакції [наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України від 16 липня 2019 року N 397](#)), мікроорганізмів, виготовлених або імпортованих для використання в засобах захисту рослин та біоцидних продуктах, дозволених для використання.
- Терміни
- 5. Для віднесення видів рослинного і тваринного світу та інших живих організмів до інвазивних (інвазійних) чужорідних видів і підготовки пропозицій щодо включення таких видів до Переліку науковими установами, закладами вищої освіти, громадськими організаціями (далі - установи, заклади, організації) здійснюється оцінка наявного або потенційного негативного впливу (ризиків) цих чужорідних видів на місцеві (автохтонні, аборигенні) види та/або біорізноманіття, екосистемні послуги, економіку, навколишнє природне середовище чи здоров'я людини, території, що охоплює не більше ніж одну природну зону, та аналіз відповідності чужорідного виду критеріям, наведеним у пункті 7 цього Порядку.

Порядок віднесення видів рослинного та тваринного світу до інвазійних чужорідних видів затверджено наказом Міністерства від 29 січня 2026 року № 1368 та зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18 березня 2026 року за № 358/45752

- 6. Пропозиції щодо включення чужорідного виду до Переліку повинні містити:
- назву виду українською мовою та повну наукову латинську назву із зазначенням автора(-ів) і року, коли вид було описано або перейменовано;
- географічне походження виду та його первинний (природний) ареал;
- вторинний ареал виду у світі та Україні;
- імовірні причини, спосіб і час (період) потрапляння виду на територію України та його натуралізації;
- переважні шляхи, способи та швидкість поширення виду;
- відносну чисельність та ступінь поширення (відсутній, обмежено поширений, широко поширений) в Україні за біогеографічним поділом та адміністративно-територіальним устроєм і прогноз їх змін з урахуванням тенденцій зміни клімату та впливу антропогенних чинників;
- особливості розмноження виду;
- опис напрямів (способів) використання виду та соціально-економічної вигоди, отриманої від такого використання (за наявності), і товари, з якими зазвичай пов'язані інвазивні (інвазійні) чужорідні види, із зазначенням категорій або кодів товарів, до яких пропонується застосовувати заходи з контролю для запобігання проникненню інвазивного (інвазійного) чужорідного виду на територію України та його поширенню;
- короткий опис та результати оцінки наявного або потенційного негативного впливу (ризиків) чужорідного виду на місцеві (автохтонні, аборигенні) види та/або біорізноманіття, екосистемні послуги, економіку, навколишнє природне середовище чи здоров'я людини із зазначенням ступеня негативного впливу виду. Ранжування, класифікація чи категоризація інвазивного (інвазійного) чужорідного виду або його впливу (ризиків), здійснені відповідно до використаного підходу, методу або протоколу оцінки, шляхом аналізу найбільшої відповідності трансформуються в ступені: потенційний (мінімальний), помірний (незначний), значний, масштабний (небезпечний);
- висновок щодо відповідності виду критеріям, наведеним у пункті 7 цього Порядку, та необхідності його включення до Переліку;
- додатки до пропозицій щодо включення виду до Переліку, у яких наводяться: повний текст оцінки, первинні дані, список використаних джерел і авторів, залучених до проведення оцінки та підготовки пропозиції.

Порядок віднесення видів рослинного та тваринного світу до інвазійних чужорідних видів затверджено наказом Міністерства від 29 січня 2026 року № 1368 та зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18 березня 2026 року за № 358/45752

- 7. До Переліку включають чужорідний вид, який відповідає таким критеріям:
 - 1) походить з біогеографічних одиниць, розташованих за межами України, та не є місцевим (автохтонним, аборигенним) видом для України;
 - 2) потрапив або може потрапити на територію, у територіальне море або у виключну (морську) економічну зону України внаслідок прямої чи опосередкованої участі людини або природного розширення вторинного ареалу;
 - 3) натуралізувався поза межами природного (первинного) ареалу внаслідок прямої або опосередкованої участі людини;
 - 4) активно розмножується та самостійно поширюється поза межами території, відведеної для експонування, утримання у напіввільних умовах чи в неволі, розведення, вирощування, культивування цих видів, утворює вторинний ареал та життєздатну популяцію;
 - 5) спричиняє різного ступеня негативний вплив на місцеві (автохтонні, аборигенні) види та/або біорізноманіття, екосистемні послуги, економіку, навколишнє природне середовище чи здоров'я людини в Україні або несе ризику такого впливу, що визначається за даними з інших країн, у яких цей вид віднесено до інвазивних (інвазійних).

Порядок віднесення видів рослинного та тваринного світу до інвазійних чужорідних видів затверджено наказом Міністерства від 29 січня 2026 року № 1368 та зареєстровано в Міністерстві юстиції України 18 березня 2026 року за № 358/45752

- 8. Пропозиції щодо включення чужорідних видів до Переліку подаються установами, закладами, організаціями до Мінекономіки шляхом надсилання відповідного листа.
- після отримання відповідної рецензії виносить питання розгляду доцільності включення чужорідних видів до Переліку на обговорення Міжвідомчій робочій групі щодо інвазивних (інвазійних) чужорідних видів, утвореній при Мінекономіки (далі - Міжвідомча робоча група);
- Міжвідомча робоча група здійснює свою діяльність відповідно до положення про Міжвідомчу робочу групу щодо інвазивних (інвазійних) чужорідних видів, яке затверджується наказом Мінекономіки, шляхом надання рекомендацій щодо включення або відмови у включенні чужорідних видів до Переліку, які враховуються Мінекономіки під час прийняття наказу про затвердження Переліку.
- До складу Міжвідомчої робочої групи за згодою входять представники Мінекономіки, МОЗ, Національної академії наук України, Держпродспоживслужби, Держлісагентства, Держекоінспекції, Держрибагентства, державного підприємства "Ліси України", Українського ордена "Знак пошани" Науково-дослідного інституту лісового господарства та агролісомеліорації імені Г. М. Висоцького та громадськості, підприємств, установ, закладів і організацій, до сфери діяльності яких належать питання організації та здійснення наукових досліджень щодо інвазивних (інвазійних) чужорідних видів, а також представники підприємств, установ, закладів і організацій, що використовують у своїй діяльності чужорідні види, стосовно яких подані пропозиції щодо включення їх до Переліку.

Наступні кроки

- проєкт Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо визначення повноважень центральних органів виконавчої влади щодо поводження з інвазійними чужорідними видами рослинного та тваринного світу, в тому числі запровадження заходів щодо протидії та запобігання поширенню таких видів»
- Порядок надання дозволів на використання інвазійних чужорідних видів, схвалений Кабінетом міністрів України
- Порядок/Правила/Рекомендації щодо поводження і використання інвазійних чужорідних видів?, схвалений Мінекономіки
- План дій щодо шляхів поширення та управління інвазійними чужорідними видами

Дякую за увагу!

- Олеся Петрович
- petrovych.o@gmail.com

